

Az ökológia akadémiai emancipációja

Ökológusok seregszemléje

Ökológiai kutatások felkarolása, 1996 • Az ökológia helyéről Akadémiánkon, 1997–2000

1996–2001 Tudománytörténeti jelentősége van az *Ökológia az ezredfordulón* című háromkötetes munka megjelenésének. Az Akadémián folyó Nemzeti Stratégiai Kutatások Programja – amelynek sorozatában e három kötetet kiadtuk – az ökológiát kezdettől kiemelten kezelte. Egyrészt mozgósította a magyarországi ökológusokat arra, hogy feltérképezzék az ország felkészültségét az európai uniós csatlakozáshoz az ökológia terén. Ezt Kerekes Sándor munkacsoportja végezte el.* Másrészt a stratégiai kutatások keretében tervet dolgoztattunk ki a *közép-kelet-európai ökológiai monitoring-rendszer kiépítésére*,** valamint a magyarországi, illetve *akadémiai ökológiai kutatóközpont* kialakítására. (Ez utóbbi munkálato-
kat Borhidi Attila vezette.)

ÖKOLÓGIAI KUTATÁSOK FELKAROLÁSA, 1996

Helyzetkép az ökológiai kutatásokról Az európai uniós csatlakozási felkészültséget a Kerekes Sándor vezette munkacsoport már felmérte, elemezte, az ökológiai kutatásokat koordináló központ első szervezeti formája Vácrátóton kialakult, és elkészült a terv egy hazai ökológiai kutatáskoordinációra.*** Mindehhez a háttérrel az a munkálat képezte, amelynek eredményét most a kezünkben tartjuk, és amelynek az volt a célkitűzése, hogy áttekintést adjon a magyarországi ökológiai kutatásokról. Úgy is neveztük ezt Borhidi Attilával, hogy készüljön el a magyarországi ökológiai kutatók személyi és tematikai katasztere. Lássuk, ki, hol, mivel foglalkozik, és lássuk, hogy kinek milyen javaslatai vannak a hazai ökológiai kutatások fő irányára.

2001. június 26. Bevezető az „*Ökológia az ezredfordulón I–III.*” kötetek sajtótájékoztatóján az MTA dísztermében.

* 1997. november 20. „Környezetgazdálkodás, környezettudomány az ezredfordulón”.

** 1996. július 10. „Ökológiai kutatások fejlesztése. (Javaslat)”.

*** 1998. december 3. „Ökológiai kutatás és közép-kelet-európai monitoring-rendszer. (Ökológiai központ terve és indulása)”.

Aki a három kötetet átolvassa, az helyzetképet kap a magyarországi ökológiai kutatásokról.

Az első kötet kutatáskonceptiót és hosszú távú kutatási javaslatokat tartalmaz, benne a kelet-közép-európai ökológiai-természetvédelmi kutatóhálózat hazai tudományos háttéréről szóló tervtanulmánnyal, a második kötet esettanulmányokat (számomra mint sorozatszerkesztő számára ez volt a legélvezetesebb olvasmány), a harmadik pedig az ökológia formálódó módszertani kérdéseiből közöl írásokat. *Seregszemle* e három kötet, melyek minden ökológiával foglalkozó kutatónak, kutatásszervezőnek, sőt szakigazgatási tisztviselőnek a könyvespolcára kívánkoznak.

Seregszemle

AZ ÖKOLÓGIA HELYÉRŐL AKADÉMIÁNKON, 1997–2000

És még valamit jelez ez a három kötet, valamint a mögötte álló megbeszélések, konferenciák elmúlt évekbeli sora. Azt, hogy az ökológia az Akadémián egyszer s mindenkorra emancipált szaktudomány lett. Számon kérhetik természetesen a vezetésen, hogy az elmúlt években az ökológiai kutatások fellendülését miért nem követte egy életképes ökológiai kutatásszervezeti háttér kiépítése. A választ a kérdésre sokan közülünk meg tudnák adni. Az egyik válasz az: az elnök egy önálló ökológiai osztály kialakításra tett javaslatát maga alá temette az osztályszerkezet átalakítására vonatkozó elképzelés elvetése.*

*Az ökológia
emancipációjá-
nak akadályai*

Elnökként nem tudtam ugyanis meggyőzni tagtársaimat arról, hogy a jelenlegi osztálystruktúrában sok új diszciplína nem találja meg a helyét. Nem lehet valódi szakmai kereteket fenntartani egy olyan osztályon, ahol például együtt van közgazdaság-tudomány, jogtudomány, szociológia, hadtudomány és így tovább (IX. osztály). De még kevésbé olyan osztálykeretben, ahol együtt van a történettudomány, a pszichológia, a filozófia, a pedagógia, a régészet, művészettörténet (a II. osztályra gondolok). És ugyanúgy indokolt lenne a biológiai osztály szétbontása és önálló ökológiai-környezettudományi osztály létrehozása. Hiszen az ökológia nemcsak biológia, hanem egyre inkább a természettudományok, sőt a társadalomtudományok szintetizáló tudománya is. Hiába magyaráztam, milyen pozitív volt fél évszázaddal ezelőtt az, hogy a természettudományok ún. alkalmazott tudományi kutatásai külön osztálykeretet kaptak, így a műszaki tudomány, az orvostudomány és az agrártudomány. És hogy ma legalább ekkora igény lenne az újabb alkalmazott

*Merev
osztály-
szerkezet*

* 1997. november 17. „Akadémiánk belső szerkezetéről”; 2000. február 10. „Tudományágak arányának lehetséges reformja az Akadémián”.

- tudománynak, az ökológiának (vagy környezettannak), a biológia, kémia, fizika stb. alkalmazott tudományának is önálló osztályt létrehozni.
- A céhművesek önzése* Nem érett meg még a helyzet Akadémiánkon arra, hogy az előző korszak kutatásszervezetét felfrissítsük, túlságosan erősek még a *régi gondolkodás kötőszálai*.^{*} Biztos vagyok benne, hogy előbb vagy utóbb – ha nem is a szervezeten belüli belső belátásból, de lehet, hogy külső kényszer hatására – Akadémiánk mégiscsak vállalkozni fog a „jelenlegi torta” újraszetelezésére.^{**} Mert valószínű, hogy erről van szó: mindenki attól fél, hogy egy új szervezeti egység létrehozása vagy egy meglévő preferálása az ő eddigi tortaszeletüket fogja kisebbiteni. Jellemzőnek tartom azt a beszélgetést, amelyet elnökségem első heteiben egyik legkiválóbb molekuláris biológus akadémikusunkkal folytattam, akit ráadásul barátaim között tartok számon. Amikor előadtam neki, hogy a molekuláris biológia egy korábbi korszak fontos fejlesztési iránya volt, amelyet szinten kell tartanunk, de most a fejlesztéseket az ökológiára kell összpontosítani, akkor azt mondotta, nagyszerű dolog, elnök úr, az élet-tudományok és az ökológia fejlesztése, de természetesen legalább ugyanilyen mértékben a molekuláris biológiát is fejleszteni kell. Hát így nem jutunk egyről a kettőre.
- Projekt-orientált tudomány-politika, 1999* Az ökológiai kutatásszervezeti bázis továbbfejlesztésének másik akadály, paradox módon, az országos tudománypolitikában létrejött koncepcióváltás. A Borhidi, Jermy, Fekete, Láng, Teplán akadémikusok által kialakított kutatáskoordinációs rendszerhez több száz millió forint-ra – számításunk szerint 400–600 millió forint-ra – lenne szükség. Ezt a nagyságrendet már évekkel ezelőtt megjelöltük, nem volt illúziónk afelelől, hogy ezt az összeget sem az akadémiai intézetkonszolidációból, sem pedig a Nemzeti Stratégiai Kutatások Programjából nem tudjuk kigazdálkodni. *Egy új koordinációs központot nem lehet projektpénzekből sem létrehozni, sem működtetni!* És itt van, megítélésem szerint, a mai új kutatásfinanszírozási alapelvek egyik deficitje: aránytalanul nagy összegek jutnak a projektfinanszírozásra, míg az alap-, valamint feladatfinanszírozásra aránytalanul kis összegeket fordítanak. Jónak tartom a Széchenyi-terv pályázati rendszerét, de attól félek, hogy 2-3 év múlva nem lesz már olyan intézetünk, amelyik színvonalas pályázatokat tud beadni, mert az intézetek alapellátása és műszerezettségé olyan rossz, hogy jó projekteket nem is tudnak megvalósítani. És azokra a fejlesztésekre, amelyek az elmúlt évtizedekben elmaradtak, nem kerül sor! *Projekt-pénzből nem lehet intézetet alapítani, és nem lehet intézetet felszerelni és működtetni.* Pályáztunk tehát, de valójában abban bízunk, hogy sikerül
- Az egyoldalúság deficitje*

^{*} 2000. április 28. „Akadémiánk belső átalakításáról és társadalmi súlyáról”.

^{**} 2000. május 23. „A Struktúra Bizottság kiküldéséről”.

meggyőzni a kormányzatot arról: az intézetek alapfinanszírozási ráfordításának növelése nélkül értelmét veszti az ilyen mértékű projektfinanszírozás. Amennyiben sikerül a 2003. évtől ismét az intézetek alapfinanszírozását erősíteni, akkor lehetőség lesz majd egy komoly, nagy ökológiai kutatóhálózat szervezetének kiépítésére.

*

Az elmúlt négy év eredménye tehát: az ökológiai kutatóközpont magjának a kialakítása, a kutatási terv elkészítése, valamint az ökológusok és a Magyarországon kutatott ökológiai témák kataszterének elkészítése. És még valami: ez a három kötet, valamint az elmúlt négy év azt is mutatja, hogy sikerült egy táborba tömöríteni az ökológusok eddig egymással szembeforduló szekértáborait vagy legalábbis leszerelni az eddig egymás ellen irányított szekérrudakat. És ezért az ökológiai vállalkozásunkat kezdettől támogató és velünk együttgondolkodó öregeknek, Balogh Jánosnak, Fekete Gábornak, Jermy Tibornak éppúgy köszönetet kell mondanom, mint a vezető adminisztratív funkciókban szolgálóknak, mindenekeelőtt Láng Istvánnak és Borhidi Attilának.

*Eredmények,
hiányok*

Kézirat. Magnóról leírt szöveg